

Купріянов Євген Валерійович (Куприянов Евгений Валерьевич, Kupriianov Yevhen) – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна;

Оробінська Олена Олександрівна (Оробинская Елена Александровна, Orobinska Olena) – кандидат технічних наук, доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»;

Шаронова Наталія Валеріївна (Шаронова Наталья Валерьевна, Sharonova Nataliia) – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна.

УДК 37.091.212:54:614

doi: 10.20998/2227-6890.2021.1.12

В.П. РОДИГИНА

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я У СТУДЕНТІВ ХІМІЧНИХ ФАХІВ

У статті розглянута проблема формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів хімічних фахів, виділяються психолого-педагогічні умови даного процесу. Доведено, що у даний час проблема збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління займає одне з провідних місць в системі соціальних цінностей й пріоритетів суспільства. Будучи своєрідним показником суспільного прогресу та відображенням соціально-економічного благополуччя країни, здоров'я людини представляється потужним соціальним та економічним потенціалом суспільства. Здоров'я виступає інтегральним показником якості життя. Показано, що проблеми якості життя та здоров'я населення, особливо молоді, є предметом значної уваги багатьох науковців, суспільних діячів та держави, що знайшло своє відображення в законодавчих документах, а саме: Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», («Україна XXI століття»), Національній програмі «Діти України», Концепції «Здоров'я через освіту», Концепції гуманітарного розвитку України). Акцентовано увагу на несприятливі умови життя, що призводять до різних відхилень у моральному і фізичному здоров'ї підростаючого покоління, появи соціальних проблем, пов'язаних із захопленням молоді наркотичними і психічно активними речовинами, алкоголем та тютюнопалінням, які набувають катастрофічних масштабів. Розкрито необхідність формування ціннісного ставлення до здоров'я, що спонукає до осмислення позитивної педагогічної практики, аналізу наявних педагогічних ідей для надання допомоги підростаючому поколінню в пошуку ціннісних орієнтирів для ведення здорового способу життя. Обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я студентів хімічних фахів за допомогою використання активних методів навчання, спеціальних занять з оволодіння знаннями про здоров'я, що сприяють його підтримці, зміцненню та збереженню, широкого застосування методів емоційного впливу, спрямованих на формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців до здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, ціннісне ставлення до здоров'я, психолого-педагогічні умови, активні методи навчання, студенти хімічних фахів.

В.П. РОДЫГИНА

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ЗДОРОВЬЮ СТУДЕНТОВ ХИМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье рассмотрена проблема формирования ценностного отношения к здоровью у студентов химических специальностей, выделяются психолого-педагогические условия данного процесса. Доказано, что в настоящее время проблема сохранения и укрепления здоровья подрастающего поколения занимает одно из ведущих мест в системе социальных ценностей и приоритетов общества. Будучи своеобразным показателем общественного прогресса и отражением социально-экономического благополучия страны, здоровье человека представляется мощным социальным и экономическим потенциалом общества. Здоровье является интегральным показателем качества жизни. Показано, что проблемы качества жизни и здоровья населения, особенно молодежи, являются предметом повышенного внимания многих ученых, общественных деятелей и государства, что нашло свое отражение в многочисленных законодательных документах, а именно: Законах Украины «Об образовании», «Об общем среднем образовании», «О высшем образовании», («Украина XXI века»), Национальной программе «Дети Украины», Концепции «Здоровье через образование», Концепции гуманитарного развития Украины). Акцентируется внимание на неблагоприятных условиях жизни, которые приводят к различным отклонениям в нравственном и

физическом здоровье подрастающего поколения, появлению социальных проблем, связанных с увлечением молодежи наркотическими и психоактивными веществами, алкоголем и табакокурением, которые приобретают катастрофические масштабы. Раскрыта необходимость формирования ценностного отношения к здоровью, побуждает к осмыслению положительной педагогической практики, анализа имеющихся педагогических идей для оказания помощи подрастающему поколению в поиске ценностных ориентиров для ведения здорового образа жизни. Обоснованы психолого-педагогические условия формирования ценностного отношения к здоровью студентов химических специальностей посредством использования активных методов обучения, специальных занятий по овладению знаниями о здоровье, которые способствуют его поддержке, укреплению и сохранению, широкого применения методов эмоционального воздействия, направленных на формирование ценностного отношения будущих специалистов к здоровью.

Ключевые слова: здоровье, ценностное отношение к здоровью, психолого-педагогические условия, активные методы обучения, студенты химических специальностей.

V.P. RODYGINA

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING A VALUE RELATIONSHIP TO THE HEALTH OF STUDENTS OF CHEMICAL SPECIALTIES

The article examines the problem of forming a value attitude to health among students of chemical specialties, identifies the psychological and pedagogical conditions of this process. Currently, the problem of preserving and strengthening the health of the younger generation occupies one of the leading places in the system of social values and priorities of society. As a kind of indicator of social progress and a reflection of the socio-economic well-being of the country, human health appears to be a powerful social and economic potential of society. Health is an integral indicator of quality of life. Nowadays, the problems of quality of life and health of the population, especially young people, are the subject of considerable attention of many scientists, public figures and the state, which is reflected in numerous legislative documents, namely: Law of Ukraine «On Education», «On General Secondary Education», «On Higher Education», «Ukraine of the XXI Century», the National Program «Children of Ukraine», the Concept of «Health through Education», the Concept of Humanitarian Development of Ukraine. At the same time, unfavorable living conditions lead to various deviations in the moral and physical health of the younger generation, the emergence of social problems associated with the hobby of young people for narcotic and psychoactive substances, alcohol and tobacco smoking, which are acquiring catastrophic proportions. Therefore, it is necessary to form a value attitude towards a healthy lifestyle, encourages the comprehension of positive pedagogical practice, analysis of existing pedagogical ideas to help the younger generation in search of values for leading a healthy lifestyle. The article substantiates the psychological and pedagogical conditions for the formation of a value attitude towards the health of students of chemical specialties through the use of active teaching methods, special classes for mastering knowledge about health, which contributes to its support, strengthening and preservation, the widespread use of methods of emotional impact, which are aimed at the formation of value attitudes future health professionals.

Key words: health, value attitude to health, psychological and pedagogical conditions, active teaching methods, students of chemical specialties.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

У даний час на тлі екологічного і соціального неблагополуччя відзначається наростаюче погіршення здоров'я молоді. Більшість випускників шкіл приходять до ЗВО недостатньо готовими до навчання з точки зору психофізичного та соціального здоров'я. Намітилася явна тенденція зниження якості здоров'я (збільшилася кількість вроджених аномалій, зростає кількість дітей з відхиленнями з боку центральної нервової системи, серцево-судинної системи, захворювань верхніх дихальних шляхів). У людей, які не привчені піклуватися про своє здоров'я, неминучі психологічні зриви, їм складніше вникати в реалії «дорослого життя». На сьогоднішній день більша частина молоді страждає інфантилізмом – у неї не сформоване ціннісне ставлення до свого здоров'я. У зв'язку з цим, спостерігається постійне зростання нервово-психічних порушень, пристрасть до алкоголю і наркотиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що результатом активних пошуків

педагогів-дослідників з'явилися чисельні публікації (Р. І. Айзман, В. К. Бальсевич, І. І. Брехман, В. В. Бузян, Є. Н. Вайнер, І. А. Гундаров, Г. К. Зайцев, Є. М. Казін, О. Н. Московченко, Л. П. Сущенко, Д. З. Шибкова та ін.), у яких розглядаються наукові теоретичні положення, що розкривають концептуальні основи змісту процесу формування здорового способу життя на всіх етапах навчання та виховання молодого покоління. Однак у цих дослідженнях не використаний повною мірою ціннісний підхід до досліджуваної проблеми. На думку багатьох видатних учених (Н. А. Агаджанян, М. М. Амосов, Г. Л. Апанасенко, Р. І. Айзман, В. К. Бальсевич, Е. Ю. Барзилович, М. М. Борисов, І. І. Брехман, Е. Г. Булич, Е. Н. Вайнер, М. Я. Виленский, В. П. Войтенко, В. М. Воронцова, П. А. Виноградов, Г. К. Зайцев, Е. М. Казін, В. П. Скарбників, В. В. Колбанов, Г. А. Кураєв, Ю. П. Лісіцин, Л. І. Лубишева, Л. П. Матвеев, Т. С. Паніна, В. П. Петленко, В. В. Пономарева, Н. А. Склянова, Г. М. Соловйов, Л. Г. Татарникова,

Л. З. Тель, О. Л. Трещева, Д. С. Шилов, Т. І. Широкова, А. Г. Щедрина та ін.), одним із перспективних напрямків у вирішенні поставленої проблеми є робота з формування ціннісного ставлення до свого здоров'я, тому що здоров'я варто розглядати, як найважливіший компонент особистості.

Метою статті є дослідження проблеми формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів хімічних фахів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. В умовах систематичних навчальних навантажень більшість абітурієнтів з традиційно організованою системою виховання, виявляється у числі невстигаючих студентів, успіхи яких у вищій школі досягаються ціною здоров'я. Нове тисячоліття змушує їх зіткнутися з конкуренцією, коли великих успіхів у житті і кар'єрі домагаються більш здорові та освічені однолітки. Такої ситуації можна запобігти, завчасно сформувавши ієрархію цінностей. У системі загальнолюдських життєвих цінностей здоров'ю, що є суспільним і індивідуальним надбанням, належить першорядне основне місце.

Виклад основного матеріалу. Основи здорового способу життя студентів, ціннісне ставлення до здоров'я необхідно закладати вже на початковому етапі навчання, так як у цей період студенти особливо сприйнятливі до виховних впливів. Це пов'язано з інтенсивним соціальним розвитком психіки і її основних підструктур, зміною способу життя, новими інтересами і обов'язками, потребами.

У зв'язку зі сформованими обставинами, одним з важливих завдань вищої школи є виховання потенційно активної особистості, що поєднує моральність, розум, психічне і фізичне здоров'я. Моральним здоров'ям опосередкована духовність людини, так як вона пов'язана із загальнолюдськими істинами добра, любові і краси. Цінності формуються в результаті усвідомлення суб'єктом своїх потреб у співвідношенні з можливостями їх задоволення, тобто внаслідок ціннісного ставлення. Ціннісні відносини не виникають доти, поки суб'єкт не виявить для себе проблематичність задоволення існуючої потреби. Чим проблематичніше можливість задоволення тієї чи іншої потреби, тим більшою цінністю володіє той чи інший предмет (явище) для суб'єкта. Ціннісне ставлення виступає необхідним компонентом ціннісної орієнтації, діяльності і відносин, які виражаються в ціннісній установці. Здоров'я є природною, абсолютною цінністю. Вчені пропонують 3 рівні для опису цінності здоров'я: 1) біологічний; 2) соціальний; 3) особистісний, психологічний. Тому здоров'я виступає основою життя людини.

Вивчення стану психолого-педагогічної практики з виховання ціннісного ставлення до здоров'я у студентів показало недостатній ступінь сформованості у них ціннісного ставлення до здоров'я, низьку мотивацію до ведення здорового способу життя, відсутність усвідомлених уявлень про здоров'я та здоровий спосіб життя. Ефективність процесу виховання ціннісного ставлення до здоров'я

залежить від комплексного цілеспрямованого використання психолого-педагогічних форм, методів, технологій, засобів, а так само, і від позиції самої людини, яка активно виявляє власну здоров'я зберігаючу позицію, прагнення бути здоровою.

Серед технічних інженерних спеціальностей є такі, які вимагають від студентів особливих вимог ціннісного ставлення до свого здоров'я, особливо до функціональних, рухових і психологічних можливостей, оскільки їх майбутня робота здійснюється в умовах впливу на організм шкідливих хімічних речовин (спиртів, гліколів, алкілацетатів, кетонів, ефірів, альдегідів, ароматичних та хлорованих вуглеводень, сумішей летучих нафтопродуктів тощо). До таких спеціальностей, у першу чергу, належать хімічні спеціальності.

Процес формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів хімічних фахів буде здійснюватися більш успішно, якщо будуть реалізовані наступні психолого-педагогічні умови:

- використання активних методів навчання;
- включення студентів в спеціальні заняття з оволодіння знаннями про здоров'я, про уміннях і навичках, які сприяють його підтримці, зміцненню та збереженню;

- широке застосування методів емоційного впливу, спрямованих на формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців до здоров'я.

Однією з психолого-педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я є використання активних методів навчання. Велика педагогічна енциклопедія трактує активні методи навчання як методи, при використанні яких навчальна діяльність має творчий характер, формуються пізнавальний інтерес і творче мислення. До активних методів навчання належать: проблемна розповідь, евристична та проблемно-пошукова бесіда, проблемні наочні посібники, метод пізнавальних ігор, метод створення ситуацій пізнавальної суперечки, метод аналогій, метод аналізу на заняттях життєвих ситуацій, метод мозкового штурму, елементи дискусії, проблемні ситуації тощо.

Переваги використання активних методів навчання полягають у такому:

- по-перше, основу змісту навчання складають базові знання;

- по-друге, в обов'язковому порядку до змісту навчання входять узагальнені методи (способи) роботи з цими базовими знаннями. Засвоєння того чи іншого відкриває перед людиною величезні можливості для самостійного руху в даній області;

- по-третє, процес навчання побудований так, що студент засвоює знання й вміння через їх застосування. На всіх етапах процесу засвоєння знань вводяться завдання. Вирішуючи ці завдання, студент одночасно засвоює і знання, і вміння. У результаті, навчання йде без заучування, але в той же час, забезпечує міцне запам'ятовування;

- по-четверте, важливе значення мають колективні форми роботи. Особливо важливим є поєднання співпраці з педагогом та з однолітками.

Основними шляхами такого навчання є діалогічний тип спілкування; рефлексивна взаємодія, при яких ті, хто навчаються, ведуть самостійний пошук, творчо застосовують і добувають знання.

Метод «мозкового штурму». Основна особливість даного методу полягає в тому, що він дозволяє студентам в пошуках рішення навчитися проявляти творчий потенціал більшою мірою, ніж зазвичай. Його безперечна перевага в тому, що самооцінка творчої участі людини висока, незалежно від реального внеску в загальне рішення.

Метод активізує мислення завдяки введенню чотирьох правил: можна висловлювати будь-яку думку, ніхто не назве її поганою; можна комбінувати, модифікувати, покращувати висловлювання інших ідей; чим більше ідей, тим краще.

Рольова гра – спосіб розширення досвіду молоді шляхом пред'явлення їй несподіваній ситуації, в якій пропонується прийняти позицію (роль) будь-кого з учасників і потім вибрати спосіб, який дозволить привести цю ситуацію до гідного завершення.

Бесіда – це цілеспрямована, заздалегідь підготовлена розмова педагога із студентом на певну тему. Значення бесіди в освітній і виховній роботі з молоддю дуже важливе. Бесіда вчить логічно мислити, допомагає поступово перейти від конкретного способу мислення до найпростішого абстрагування. У ході бесіди студенти вчаться слухати й розуміти співрозмовника, давати зрозумілі для оточуючих відповіді на поставлені запитання.

Список літератури

1. Амосов Н. М. *Энциклопедия Амосова. Алгоритмы здоровья*. М.: АСТ; Донецк : Сталкер, 2002. 590 с.
2. Бондаренко О.М. Цінність здоров'я серед пріоритетів студентської молоді / О.М. Бондаренко, М.Г. Чобітько // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»*, 2010. Випуск 3. С.160–166.
3. Булич Е.Г., Муравов І.В. *Валеологія. Теоретичні основи валеології*. Київ, 1997. 224 с.
4. Гаркуша С.В. Характеристика стану здоров'я сучасної молоді в Україні / С.В. Гаркуша // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт*. Чернігів: ЧНГТУ, 2013. № 107. Т. 1. С. 92-95.
5. Грушко С.В. *Основи здорового способу життя*. Тернопіль.: СМП «Астон», 1999. 368 с.
6. Грибан В.Г. *Валеологія: Навчальний посібник*. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 256 с.
7. Кошманюк М.В. Особливості формування здорового способу життя студентів в умовах вищого навчального закладу / М.В. Кошманюк // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород : УНУ, 2013. Вип. 30. С. 69-73.
8. Носко М.О. Теоретико-методичні аспекти зміцнення фізичного здоров'я учнівської та студентської молоді / М.О. Носко, С.С. Єрмаков, С.В. Гаркуша // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт*. Чернігів: ЧНПУ, 2010. Випуск 76. С. 243-247.
9. Палько І. М. Соціально-педагогічна підтримка формування здорового способу життя студентів /

Бесіда буде педагогічно цінною, якщо вона пробудить активну роботу думки та допоможе виробити у людини певне ставлення до явищ, що обговорюються. Проводиться бесіда з метою: закріплення знань про те, як треба зберігати здоров'я, зміцнювати його, яких правил безпеки слід дотримуватися, щоб не нашкодити здоров'ю; розвинути допитливість, увагу до власного організму, відчуття; розвинути діалогічну мову.

Для розуміння специфіки пропонуваного заняття істотне значення має звернення до розгляду методів емоційного впливу. Метод емоційно-сенсорного впливу будеться на механізмі короточасних емоційних реакцій. Метод контрастного зіставлення полягає в осягненні змісту освіти за допомогою зіставлення протилежних образів, способів дій, пробудження до них адекватних емоцій і на цій основі формування емоційно-ціннісного ставлення до пізнаваних об'єктів, явищ і процесів.

Метод емоційно-образного впливу спрямований на спонукання молодих людей до передачі емоційних переживань в образному втіленні за допомогою ототожнення себе з природним об'єктом, казковим персонажем та іншим. Метод успішно реалізується через «занурення» студентів в уявну ситуацію, забезпечення актуалізації емоційних переживань в образному втіленні.

Висновки. Таким чином, урахування виділених психолого-педагогічних умов дозволить успішно вирішувати завдання формування ціннісного ставлення студентів хімічних фахів до здоров'я.

І. М. Палько // наукові записи НДУ ім. М. Гоголя. 2008. № 1. С. 100-103.

References (transliterated)

1. Amosov N. M. "Amosov's Encyclopedia. Health algorithms [Encyclopedia of Amosov. Health Algorithms]". M: AST; Donetsk: Stalker, 2002. 590 p.
2. Bondarenko O. M. "The value of health among the priorities of student youth [The value of health is among the priorities of student youth]" / O.M. Bondarenko, M.G. Chobitko // *Bulletin of the Kamyanets-Podilskiy National University of Ivana Ogyinink "Physical fitness, sport and health of people"*, 2010. Vipusk 3. pp. 160–166.
3. Bulich E. G, Muravov I. V. "Valeology. Theoretical foundations of valeology [Valeology. Theoretical foundations of valeology]". Kiev, 1997. 224 p.
4. Garkusha C. B. "Characteristics of healthy, happy young people in Ukraine [Characteristics of the state of health of modern youth in Ukraine]" / С.В. Garkusha // *Bulletin of the Chernigiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Series: pedagogical science. Physical fitness and sport*. Chernigiv: ChNGGU, 2013. No. 107. T. 1. P. 92-95.
5. Grushko S.V. "The basics of a healthy way of living [Basics of a healthy lifestyle]". Ternopil: SMP "Aston", 1999. 368 p.
6. Griban V.G. "Valeology: Navchalnyy posibnik [Valeology: A textbook]". Kyiv: Center for Naval Literature, 2005. 256 p.
7. Koshmanyuk M.V. "Particularities of the formulation of a healthy way of life for students in the minds of a vital mortgage [Features of formation of a healthy way of life of students in the conditions of higher educational institution]" / M.V. Koshmanyuk // *Science Visnik of Uzhgorod National*

University. Uzhgorod: UNU, 2013. VIP. 30. P. 69-73.

8. Nosko M.O. "Theoretical and methodological aspects of improving the physical health of scientific and student youth [Theoretical and methodological aspects of strengthening the physical health of pupils and students]" / M.O. Nosko, S.S. Ermakov, S.B. Garkusha // Bulletin of the Chernigiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Series: pedagogical science. Physical fitness and sport. Chernigiv: ChNPU, 2010. Vipusk 76. P. 243-247.

9. Palko I.M. "Social and pedagogical education of the formation of a healthy way of life for students [Соціально-педагогічна підтримка формування здорового способу життя студентів]" / I.M. Palko // scientific records of NDU im. M. Gogol. 2008. No. 1. P. 100-103.

Надійшла (received) 20.08.2021

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors»

Родигіна Віта Петрівна (Родыгина Вита Петровна, Rodyhina Vita Petrivna) – старший викладач кафедри фізичного виховання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5547-1318>